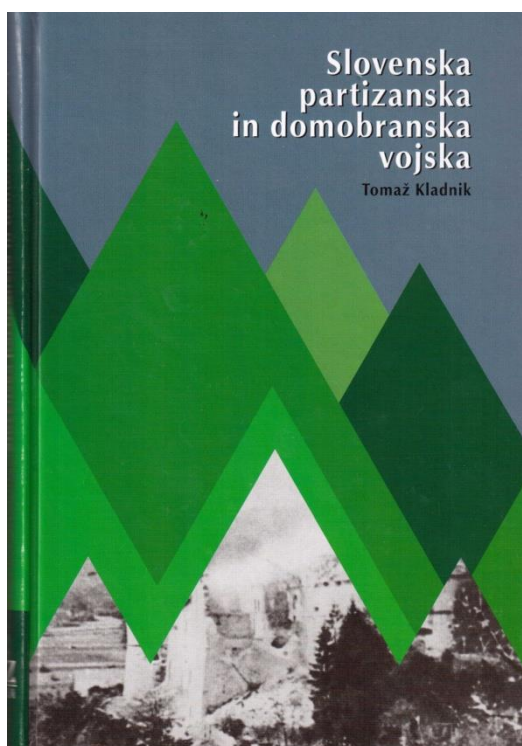

Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju

Tomaž Kladnik:

Slovenska partizanska in domobranska vojska (od ustanovitve do konca 2. svetovne vojne)

(Ocena knjige)

Dr. Tomaž Kladnik, polkovnik SV, mi je septembra 2007 podaril svojo knjigo z naslovom *Slovenska partizanska in domobranska vojska od ustanovitve do konca 2. svetovne vojne*¹. Obljubil sem mu, da bom napisal in objavil svojo strokovno oceno. Z večletno zamudo bom obljubo tudi izpolnil, ki pa bo, verjamem, za odtenek kvalitetnejša, saj bo napisana z daljše časovne distance.

¹ Tomaž Kladnik, *Slovenska partizanska in domobranska vojska*, Defensor 2006, Ljubljana.

Solidna ocena obdelave slovenskega vojaškega šolstva 1941–1945

Če sodimo knjigo po naslovu na naslovnici (z dodatkom: »od ustanovitve do konca 2. svetovne vojne«), potem bi upravičeno pričakovali, da bo imeli predstavljena temeljita analiza dveh zoperstavljenih (sovražnih) vojska, pa se to ni zgodilo. Iz same geneze nastanka in tudi podane vsebine bi bolj ustrezal naslov *Šolski sistem slovenske partizanske in domobranske vojske*.

Namreč, tudi avtor je na naslovnici poudaril (str. 4), da je knjiga napisana na osnovi magistrske naloge (2001) z naslovom *Slovensko vojaško šolstvo: (1941–1945)*, in doktorske disertacije (2005) z naslovom *Slovensko vojaško šolstvo in vojaške operacije: (1941–1945)*. Če je avtor v knjigi obdržal »vojaške operacije«, ki jih je predstavil v svoji disertaciji, potem moram kritično dodati, da navedeni primeri (napada in obrambe Velikih Lašč, Višnje Gore, Kriške vasi, Zdenske vasi, Kočevja, Verda, Preserja in Podpeči) niso bile nikakršne »vojaške operacije«, saj v vojaški stroki govorimo o operacijah, če jih izvajajo operativne enote, konkretno brigade ali divizije. Teh pa avtor ne omenja, saj jih v tistem času tudi ni bilo. Kvečjemu bi lahko govorili le o bojih in spopadih na taktični ravni, ki so jih izvajale čete in bataljoni. Tako nam avtor predstavi priročnik z naslovom *Načela domobranske taktike* kakor tudi *Vežbanje pehote in borbeni pouk*, ki pa je bil dejansko prevod nemškega pravila HDv 130/2a (str. 66), da ne omenjam nemških inštruktorjev in infrastrukture nemške SS-policije.

Z drugimi besedami: naslov knjige je zavajajoč, saj je vsebina pretežno iz magistrske naloge in doktorske disertacije, pa vsekakor zasluži zelo pozitivno oceno! Namreč, avtor je zares temeljito obdelal in analiziral v arhivih dostopno gradivo o šolanju vojaških starešin v partizanih in domobrancih.

Škoda je le, da avtor v analizah uspešnosti šolskih sistemov ni opravil konkretnih in ustaljenih primerjav bojne učinkovitosti določenih enot, pa tako, razen verbalnih zaključkov, ne izvemo, kateri od šolskih sistemov je bil bolj uporaben oz. učinkovitejši – partizanski, ki so ga izvajali v glavnem pripadniki VKJ in »španski borci«, ali pa domobranski, ki so ga izvajali izključno bivši pripadniki VKJ, vendar pod nadzorom nemških policijskih inštruktorjev. Avtor bi se pri obravnavi tega problema vsekakor moral dotakniti tudi politične oz. ideološke podlage, kar tudi pomeni opredeljenost subjektov šolskega sistema glede na razlike v stališčih boja proti okupatorju (partizani) ali sodelovanja z njihovimi vojaškimi in policijskimi silami (domobranci).

Poleg te pozitivne ocene knjige bi vseeno podal nekaj kritičnih pripomb in odgovorov, ki se porajajo ob treh bistvenih vprašanjih:

- a) Ali smo v obdobju 1941–1945 na Slovenskem imeli samo dve vojski?
- b) Ali je »slovensko domobranstvo« sploh bilo državna (nacionalna) vojska?
- c) Ali je sedanja SV nastala iz partizanske in domobranske vojske?

Ali smo v obdobju 1941–1945 na Slovenskem imeli samo dve vojski?

Kar nekaj znancev je menilo, da je knjiga dr. Kladnika namenjena »preurejanju« slovenske vojaške zgodovine, ker je omenil le dve slovenski vojski – partizansko in domobransko. No, kar hitro sem ugotovil, da nekateri knjige sploh niso prebrali ali pa so jo samo površno, svoj glavni vtis pa so povzemali po samem naslovu knjige.

Verjetno so tako ravnali tudi mnogi desničarski politiki in »pomladniki«. Omenjam samo Ivana Omana, predstavnika slovenskih »kmetov« oz. člana NSI, ki je javno izjavil, da smo med letoma 1941–1945 imeli samo dve slovenski vojski – partizansko in domobransko. Javno sem nastopil proti reviziji slovenske vojaške zgodovine s tezo, da smo dejansko imeli dve kvislinški vojski (domobransko in četniško) in eno protiokupatorsko in zavezniško (partizansko)². Ker je Oman svojo izjavo podal na proslavi obletnice »domobranske vojske«, kjer so bili prisotni tudi ostali desničarski voditelji in predstavniki Nove slovenske zaveze, je povsem očitno, da je šlo za grob poskus revizije slovenske (vojaške) zgodovine.

Navedel sem tudi nekaj zgodovinskih dejstev, in sicer:

- nemški, italijanski in madžarski okupaciji Slovenije aprila 1941 so se najprej uprli partizani in projugoslovanski četniki, torej, **partizanska in četniška vojska**, s to razliko, da so se partizani uprli z orožjem od 22. junija 1941 (ustanovljen GŠ NOV Slovenije), medtem ko so se slovenski četniki odločili za čakanje in taktično kolaboracijo, čeprav je tudi res, da je bila njihova **Slovenska legija** ustanovljena že maja 1941 (ustanovili Komando slovenskih četnikov in šele aprila 1942 formirali prvo bojno enoto – lažni »Štajerski bataljon«);
- slovenski četniki (imenovani tudi Plava garda) so se kasneje kot **Slovenska armada v Jugoslovanski vojski v domovini**, podrejena generalu Draži Mihailoviću, borili proti partizanom, seveda v sodelovanju z italijanskim okupatorjem, ko so se prelevili iz vaških stražarjev (6.100 pripadnikov Slovenske legije v 107 postojankah) v protikomunistično milico (MVAC) in Legijo smrti (3 bataljoni, vsak po 600 pripadnikov), da bi z ostanki svojih enot (po porazu v Grčaricah) poskusili organizirati **Slovensko narodno vojsko**, seveda v sodelovanju z nemškim okupatorjem. Slovenskim četnikom so »poveljevali« (generalštabni) častniki VKJ – konjeniški polkovnik Jaka Avšič (kmalu pristopil k partizanom), major Karl Novak, polkovnika Ivan Prezelj (general Andrej) in Vladimir Vauhnik (general Račič), pa tudi bodoči domobranci (Franc Krener, Ernest Peterlin), vsi tudi nemški agenti;

² Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju, Revizija: 1941–1945 smo imeli tri slovenske vojske: dve kvislinški in eno na zavezniški strani, Mladina šte. 36, 7. 9. 2012, Ljubljana.

- domobranska vojska je nastala iz vaških straž in klerikalnih enot t. i. Bele garde, ki so se borile izključno proti partizanom in od februarja 1944, po prisegi Hitlerju, tudi kot **pomožne policijske enote nemškega Wehrmachta** pod poveljstvom SS-policijskega generala Erwina Rössenerja. V članku sem tudi nedvoumno zapisal, da so prav to dejstvo (vojaškost »domobranske vojske«) spregledali nekateri vidni vojaški zgodovinarji, pri čemer sem mislil tudi dr. Kladnika! Organizacijski štab je vodil bivši častnik VKJ, potem četniški – podpolkovnik Franc Krener, od maja 1945 je kot brigadni general poveljeval nekajdnevni **Slovenski narodni vojski**, ki se je skupaj z Nemci umaknila na Koroško³. Zavezniki so po določitih jaltske konference zatem vse pripadnike kvislinških enot izročili Jugoslaviji;
- **slovenska partizanska vojska** je maja 1945 zmagovito zaključila svoje 4-letno bojevanje in v sodelovanju z ostalimi enotami JA izgnala iz domovine vse okupatorske in kvislinške vojaške sile, da bi bila zatem, v soglasju s slovenskim (partijskim) vodstvom, ukinjena, njene enote in poveljstva pa podrejena skupni oborožene sile jugoslovanskih narodov – JA! Šlo je za priznano zavezniško vojsko pod poveljstvom maršala Tita.

Avtor gotovo ni imel tega namena, saj je očitno, da je osnovo za svojo knjigo črpal iz magistrske naloge in doktorske disertacije oz. iz arhivskega gradiva, ki je bilo na voljo – to pa se je nanašalo predvsem na partizane in domobrance.

Avtor je dobro vedel za obstoj in delovanje slovenskih četnikov, vendar le ti dejansko niso imeli razvitega šolskega sistema, ker so svoje pripadnike rekrutirali iz VKJ – aktivne in rezervne častnike in podčastnike, pa tudi vojake in mornarje iz rezervne sestave. Tudi zato je navedel nekaj »četniških« fragmentov (fotografijo skupine četnikov v Ortneku 1943 in članek iz ES o Karlu Novaku, na str. 11).

Menim, da je avtor spregledal dejstvo, da sta prav četniška in partizanska vojska obstajali v Sloveniji od začetka okupacije Slovenije vse do maja 1945, medtem ko so domobranci dejansko obstajali samo od februarja 1944 do maja 1945, torej vsega 14 mesecev. Ne gre tudi zanemariti številčnega stanja četniške vojske (junija 1943 okrog 7.000 pripadnikov), ki je po nekaterih podatkih preseglo tudi število partizanov!

Ali je »slovensko domobranstvo« sploh bilo državna (nacionalna) vojska?

In sedaj sledi bistveno vprašanje: ali lahko o »slovenskem domobranstvu« sploh govorimo kot o državni ali nacionalni vojski? Menim, da ne!

³ Marijan F. Kranjc, *Kdo je kriv za klavрни konec Slovenske narodne vojske maja 1945?*, revija SV Vojaška zgodovina števil. 2/2008, Ljubljana.

Tudi avtor navaja, da je bilo SD ustanovljeno 18. aprila 1944 v Ljubljanski pokrajini kot »**pomožna vojaško-policijska formacija**«, ki mu je od 26. oktobra 1944 poveljeval SS-policijski general Erwin Rössener! Omenja tudi domobransko prisego, vendar ji ne daje nobene ideološke in disciplinske oznake! Avtor sicer omenja, da je »organizacijski štab« SD ni imel v svoji sestavi operativni organ – »enega od najpomembnejših odsekov vsake vojske«, vendar avtor nekako spregleda to dejstvo in nam v glavnem predstavlja sicer bogato arhivsko gradivo o usposabljanju častnikov in podčastnikov. Tako nam navaja, da je »šolski odsek« vodil (generalštabni) podpolkovnik Ernest Peterlin, da je pododsek za častniški pouk (»oficirsko nastavo«) vodil major Bajec, učitelji (nastavniki) pa so bili kapetan Leskošek in poročnika Barle in Kraiger. Pododsek za podčastniški pouk je vodil kapetan Cerkvenc, učitelja pa sta bila kapetan Leskošek in podporočnik Meršol. V šolskem odseku so bili še trije nemški častniki (inštruktorji) in dva civilna učitelja (vse na str. 24). Od januarja 1944 je bilo izvedenih pet častniških in osem podčastniških tečajev.

Čeprav avtor ni končal nobene višje vojaške akademije ali obramboslovnega študija (končal je pedagoško akademijo, na kateri je tudi doktoriral), se je vendarle zavedal načel vojaške vede o nastanku in organizaciji vojske oz. obrambnih sil (teritorij, živa sila, poveljstvo in enote, funkcije in ostalo), kakor tudi znanih načel haške in ženevske konvencije o pripadnikih oboroženih sil, če spoštujejo dva osnovna pogoja: da javno nosijo orožje in spoštujejo zakone ter pravila bojevanja.

Pri tem je verjetno nehote spregledal, da navedena načela ne veljajo za kvislinško vojsko oz. enote in dele državnega teritorija (Ljubljanska pokrajina). Tudi Nemci so to upoštevali in zato so tudi domobrance v Ljubljanski pokrajini razumeli za pomožne policijske enote in jih tudi imenovali kot »slowenische Landeswehr«, torej pripadnike »slovenske deželne obrambe« oz. »slovenske deželne brambovce«, ne pa »slowenische Heimwehr« (slovenska domobranba, obramba doma – domobranci). Kako se je ustalil naziv »slovensko domobranstvo« (tako se je imenovalo domobransko glasilo), nam avtor ne razloži, očitno pa je, da gre za napačno prevajanje nemške oznake (domobranska oz. slabšalna – belo garda).

Avtor sicer navaja, da Nemci niso dovolili, da bi SD imelo operativni organ, pa tudi poveljniki niso smeli nemoteno poveljevati svojim enotam, vendar iz tega ni izvedel logičnega sklepa, ki je bil nujen za podobno strokovno monografijo. Tudi se ni dosledno držal nemškega poimenovanja oz. prevoda uradnega naziva za domobrance.

Torej, ni šlo za nobeno »slovensko domobranstvo«, še manj pa za »slovensko domobransko vojsko«, temveč za **slovenske pomožne enote nemške policije** pod poveljstvom SS-policijskega generala, da ne omenjam zloglasne prisege Hitlerju in vloge generala Leona Rupnika kot »generalnega inšpektorja slovenskega domobranstva«!

Gre torej za kvislinške policijske enote slovenskih domobrancev pod nemškim poveljstvom, kar je samo nadaljevanje vloge vaških stražarjev oz. »protikomunistične milice« (MVAC) pod italijanskim poveljevanjem do septembra 1943.

Avtor sicer navaja (str. 13), kako je nastalo »slovensko domobranstvo«, vendar je nekako zanemaril vlogo generala Rupnika, ki je Nemcem celo predlagal »načela« protipartizanskega bojevanja (zato niti ni čudno, če je dr. Stanko Kociper, sicer Rupnikov zet, moral javno priznati, da je bil general Rupnik nemški »kolaboracionist«⁴).

V posameznih slovenskih pokrajinah (Primorska, Gorenjska, Štajerska) so nastale tudi različice SD v Ljubljanski pokrajini, ki so tudi sodelovale z nemškimi policijskim poveljniki. Avtor jih ne navaja.

V uradni slovenski novejši zgodovini⁵ nisem nikjer zasledil izraza »slovenska domobranska vojska«. Avtorji so v posameznih poglavjih omenjali razne oborožene oddelke »protirevolucionarnega tabora«, domobransko legijo, slovensko domobranstvo, slovenske četnike, pa tudi zametke »slovenske SS-divizije« (za vzhodno fronto), za razliko od slovenske partizanske vojske, ki je obravnavana dokaj podrobno in analitično, na koncu kot zmagovita zavezniška vojska, ki se je vključila v JA.

Ali je sedanja SV nastala iz partizanske in domobranske vojske?

V sklepnem poglavju je avtor na str. 316 zapisal: *»Končni cilj obeh vojaških formacij, ki sta bili v 2. svetovni vojni na slovenskih tleh nasprotnici, je bila ustanovitev slovenske vojske, vendar je ta nastajala in delovala v različnih okoliščinah in pod različnimi pogoji ... lahko ugotovimo tudi nekatere **stične točke obeh vojaških šolskih sistemov**«.*

Čeprav nisem strokovnjak za zgodovino Slovenske vojske, se mi zdi, da je avtorjev zaključek povsem napačen in skregan z veljavno (javno) predstavitvijo SV (aktualne ministrice za obrambo v Prekmurju) oz. s pomenom Dneva SV – prvih nabornikov v Pekrah in na Igu! Dejansko je SV nastala iz slovenske TO!

Čudi me, da je dr. Kladnik, celo profesor vojaške zgodovine na pedagoški fakulteti v Mariboru, v navedeni knjigi prišel do navedenega zaključka o nastanku SV.

Ker poznam precej pripadnikov SV, tudi nekaj načelnikov GŠ SV, preprosto ne verjamem, da se strinjajo s Kladnikovo tezo, da je SV nastala iz partizanske in domobranske vojske!

Zdi se mi, da pa je SV vendarle sprejela nekaj domobranskih »stičnih točk«, predvsem vojaške kurate in častniški čin nadporočnika. Tako je očitno, da so »preurejevalci« slovenske vojaške zgodovine aktivno delovali tudi v vrhovih SV ali v določeni politični stranki, ki zagovarja kolaboracijo z nemškim in italijanskim okupatorjem.

⁴ Stanko Kociper, *Kar sem živel*, Ljubljana, 1996, str. 266–273

⁵ Slovenska novejša zgodovina 1848–1992, knjiga 1. Ljubljana 2005

